

Barbara Dembowska

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

POPYT NA UBEZPIECZENIA ŻYCIOWE W ASPEKCIE WYBRANYCH CECH DEMOGRAFICZNYCH I SOCJOEKONOMICZNYCH

1. Wstęp

Rozwój polskiego rynku ubezpieczeniowego zapoczątkowało wejście w życie Ustawy o działalności ubezpieczeniowej z dnia 28 lipca 1990 r. [Ustawa o działalności... 1990]. Reforma systemu emerytalnego, wprowadzona 1 stycznia 1999 r., dodatkowo przyczyniła się do wzrostu zainteresowania wszelkimi dobrowolnymi formami oszczędzania na cele emerytalne w ramach III filaru, w tym ubezpieczeniami życiowymi, jako integralną częścią przyszłej emerytury.

Dotychczas prowadzono niewiele badań związanych z działalnością ubezpieczeniową. Firmy ubezpieczeniowe nie zlecały badań ośrodkom naukowym i opierały się raczej na doświadczeniach instytucji zachodnich. W związku z rozwojem polskiego rynku ubezpieczeniowego pojawiła się potrzeba prowadzenia wielokierunkowych badań rynku.

Ogólne informacje o liczbie działających firm ubezpieczeniowych, ich wynikach finansowych, działalności prewencyjnej, liczbie zawartych umów ubezpieczeniowych, liczbie odszkodowań i świadczeń oraz ich wysokości są ogłaszane corocznie w publikacjach Głównego Urzędu Statystycznego i Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych.

Przeprowadzane analizy dotyczące rynku ubezpieczeniowego nie są jednak wyczerpujące. Przy zawieraniu umów ubezpieczenia na życie ważną rolę odgrywają zmienne demograficzne i socjoekonomiczne. Stanowią one nie tylko podstawę do oszacowania ryzyka, ale są podstawą do opracowania strategii marketingowych firm ubezpieczeniowych. W celu dotarcia do klientów towarzystwa ubezpieczeniowe powinny dokładnie rozpoznać ich potrzeby, preferencje i zachowania. Aby

opracować skuteczną strategię marketingową, niezbędne jest rozpoznanie czynników wpływających na zakup ubezpieczenia oraz określenie sylwetki klienta. W związku z tym w pracy podjęto próbę określenia wpływu czynników, takich jak: wiek, płeć, miejsce zamieszkania, stan cywilny, główne źródło utrzymania, na popyt w ubezpieczeniach życiowych. W niniejszym opracowaniu pojęcie „popyt” jest rozumiane jako liczba zawartych polis w ramach działu I.

W literaturze rozważa się wiele różnorodnych uwarunkowań popytu ubezpieczeniowego. B. i W. Żurawik [1999, s. 259-260] podają, że na zakup ubezpieczenia wpływają cztery grupy czynników: ekonomiczne, kulturowe, społeczne oraz psychologiczne. A. Szromnik [2001, s. 15] rozszerza tę listę o uwarunkowania formalnoprawne i marketingowe, z kolei H. Worach-Kardas [2001, s. 21] proponuje bardziej rozbudowaną klasyfikację, uwzględniającą rozważenie otoczenia: ekonomicznego (gospodarczego), społeczno-demograficznego, polityczno-prawnego oraz konkurencyjnego. W niniejszym artykule skoncentrowano się wyłącznie na wybranych uwarunkowaniach demograficznych i ekonomicznych.

2. Charakterystyka badania i prezentacja zastosowanych metod badawczych

W badaniu uczestniczyli studenci studiów zaocznych i wieczorowych niepublicznych uczelni funkcjonujących w woj. łódzkim, wszystkich lat studiów, reprezentujący kierunki zarówno ekonomiczne, jak i humanistyczne. Badanie przeprowadzono metodą ankiety audytoryjnej. Konstrukcja kwestionariusza badawczego pozwoliła na dokonanie analizy porównawczej studentów pod względem określonych cech społeczno-demograficznych.

Do badania zastosowano schemat losowania systematycznego, który polega na tym, że badanie obejmuje co n -tą jednostkę ze spisu, stanowiącego operat losowania [Sawicki 1982, s. 82]. Do badania wylosowano co czwartą szkołę prywatną spośród 17 ujętych w wykazie uczelni niepublicznych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz funkcjonujących w roku akademickim 2002/2003 na terenie woj. łódzkiego [www.menis...]. Analizie poddano ludzi młodych, ponieważ ta grupa osób obowiązkowo uczestniczy w nowym systemie emerytalnym.

W roku 2003 badaniem objęto 1653 studentów. Odrzucono 226 ankiet, które nie spełniały wymogów formalnych, w związku z czym do obliczeń włączono 1429 ankiet audytoryjne. W roku akademickim 2002/2003 w woj. łódzkim w trybie zaocznym i wieczorowym w niepublicznych szkołach wyższych kształciło się 36 910 studentów, zatem badaniu poddano 4,5% populacji generalnej [Rocznik Statystyczny... 2004].

Jedną z metod statystycznych stosowanych do poszukiwania różnorodnych związków korelacyjnych w ubezpieczeniach na życie jest test niezależności oparty na statystyce chi-kwadrat [Kreis 1969, s. 6-7].

Analiza wyników badań ograniczona została do ustalenia, czy zachodzi korelacja między rodzajem zawartych polis ubezpieczenia życiowego a czynnikami demograficznymi i socjoekonomicznymi, takimi jak: wiek, płeć, stan cywilny, miejsce zamieszkania, główne źródło utrzymania i subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego. Następnie dokonano oceny istotności tych związków.

W celu stwierdzenia, że pomiędzy badanymi cechami jakościowymi zachodzi związek, zastosowano test niezależności, oparty na statystyce chi-kwadrat [Barańska 1995, s. 182]:

$$\chi^2 = \sum_i \sum_j \frac{(n_{ije} - n_{ijt})^2}{n_{ijt}},$$

gdzie: n_{ije} – liczebności empiryczne,

n_{ijt} – liczebności teoretyczne.

Postawiono następujące hipotezy:

H0: brak zależności między cechami, rodzaj ubezpieczenia nie zależy od cech demograficznych i socjoekonomicznych,

H1: istnieje zależność między cechami, rodzaj ubezpieczenia zależy od cech demograficznych i socjoekonomicznych.

Wartości krytyczne odczytuje się z tablic rozkładu chi-kwadrat dla poziomu istotności $\alpha = 0,05$ oraz $\nu = (w - 1)(k - 1)$ stopni swobody (gdzie: k – liczba kolumn, w – liczba wierszy).

Jeśli zachodzi relacja:

$$\chi^2 \geq \chi^2(\alpha, \nu),$$

to hipotezę H0 odrzucamy i przyjmujemy hipotezę alternatywną. W przeciwnym razie przyjmujemy hipotezę zerową.

Do oceny siły związku zastosowano współczynnik korelacji c -Pearsona dla cech jakościowych postaci:

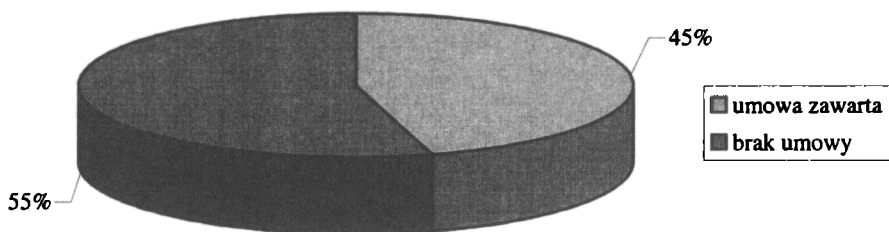
$$c = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}}.$$

W interpretacji współczynnika korelacji c -Pearsona przyjmuje się występowanie silnej zależności między badanymi cechami, gdy jego wartość jest bliska 1, zaś słabej zależności, gdy jego wartość jest bliska zero.

3. Ocena istotności wpływu czynników demograficznych i socjoekonomicznych na liczbę zawartych ubezpieczeń życiowych

W niniejszym artykule skoncentrowano się na określeniu czynników kształtujących popyt w ubezpieczeniach na życie w populacji studentów. W rozważaniach przyjęto, że odzwierciedleniem popytu jest liczba zawartych polis ubezpieczenio-

wych, stąd dla zrealizowania tak postawionego celu w kwestionariuszu badawczym pytano o posiadanie jakichkolwiek form ubezpieczeń na życie (rys. 1).

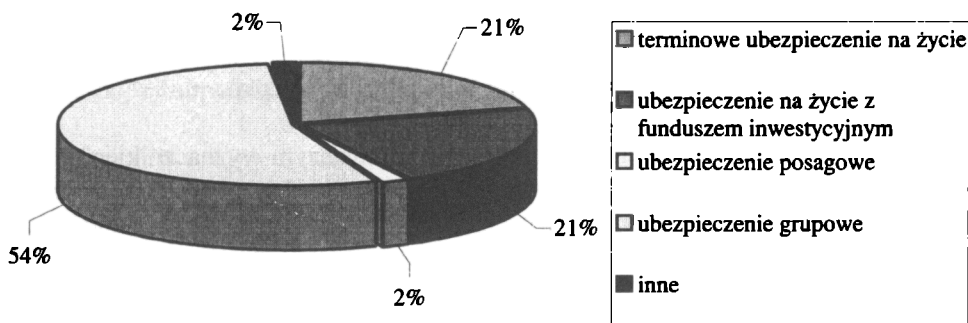

Rys. 1. Podział studentów w woj. łódzkim według posiadania umowy ubezpieczenia na życie w roku 2003

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Jak wynika z rys. 1, blisko połowa (45%) ankietowanych studentów zadeklarowała posiadanie przynajmniej jednej polisy ubezpieczenia na życie.

Do wszystkich posiadaczy ubezpieczeń na życie skierowano dodatkowe pytania, dotyczące rodzaju zawartej umowy. Takie ujęcie pozwoliło zbadać popyt na poszczególne formy ubezpieczeń (rys. 2).

Rys. 2. Podział studentów w woj. łódzkim według rodzaju zawartej umowy ubezpieczenia na życie w roku 2003

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Jak wynika z danych przedstawionych na rys. 2, w roku 2003 przeważająca część studentów deklarowała posiadanie ubezpieczenia grupowego (54,3%). Wysoką popularnością cieszyły się także terminowe ubezpieczenia na życie (20,9%) oraz z funduszem inwestycyjnym (21,2%). W analizowanym okresie studenci najrzadziej korzystali z ubezpieczeń posagowych i innych form ubezpieczeń.

W pierwszym etapie analizę wyników badań ograniczono do ustalenia, czy zachodzi korelacja między rodzajem zawartych polis ubezpieczenia życiowego a czynnikami demograficznymi i socjoekonomicznymi, takimi jak: wiek, płeć, stan cywilny, miejsce zamieszkania, źródło utrzymania oraz subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego. Następnie dokonano oceny istotności i pomiaru siły tych związków.

Analizie poddano 749 ankiet, czyli więcej niż osób badanych deklarujących posiadanie ubezpieczenia na życie, ponieważ niektórzy respondenci wykupili więcej niż jedną polisę.

W tabeli 1 zaprezentowano wyniki analizy związanej z ustaleniem zależności statystycznych pomiędzy określonymi cechami demograficznymi i socjoekonomicznymi a posiadaniem polisy na życie.

Tabela 1. Zależność między posiadaniem ubezpieczenia a czynnikami demograficznymi i socjoekonomicznymi w roku 2003

Czynniki demograficzne i socjoekonomiczne	Statystyka χ^2 dla $\alpha = 0,05$	Współczynnik korelacji c -Pearsona
Płeć	10,9	0,10
Wiek	202,0	0,50
Stan cywilny	39,2	0,20
Miejsce zamieszkania	15,3*	0,15
Źródło utrzymania	144,0	0,40
Sytuacja materialna gospodarstwa domowego	33,2	0,20

* Przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,1$.

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Jak wynika z tab. 1, wpływ czynników demograficznych i socjoekonomicznych na poszczególne rodzaje ubezpieczeń działu I jest różny. Różnice uzyskanych rezultatów badań wynikają zarówno z istotności związków, jak również są związane z siłą zależności korelacyjnych.

W roku 2003 wiek badanych studentów był najsilniejszym wyznacznikiem popytu na ubezpieczenia życiowe. Płeć i miejsce zamieszkania były również czynnikami determinującymi zapotrzebowanie na poszczególne rodzaje ubezpieczeń, mimo że zależności korelacyjne były bardzo słabe. Okazało się ponadto, że czynniki stanu cywilnego oraz głównego źródła utrzymania były istotnymi statystycznie wyznacznikami popytu. Korelacja mierzona współczynnikiem dla cech jakościowych c -Pearsona między poszczególnymi rodzajami ubezpieczeń na życie a czynnikiem stanu cywilnego była słaba, a głównego źródła utrzymania – umiarkowanie silna.

Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstwa domowego okazała się istotna statystycznie, jednakże jej wpływ na rodzaj zawartej polisy był bardzo słaby.

4. Podsumowanie

W roku 2003 istotne statystycznie związki uzyskano między wszystkimi zmiennymi społeczno-demograficznymi uwzględnionymi w analizie a poszczególnymi rodzajami ubezpieczeń na życie. Korelacje między typem zawartej polisy a płcią, wiekiem, stanem cywilnym, miejscem zamieszkania, źródłem utrzymania oraz oceną sytuacji materialnej gospodarstwa domowego okazały się co najwyżej umiarkowanie silne.

W świetle prowadzonego wnioskowania wykazano prawdziwość założonej tezy. Zapotrzebowanie na zakup umów ubezpieczeń życiowych zależy od czynników demograficznych i socjoekonomicznych, takich jak: płeć, wiek, stan cywilny, miejsce zamieszkania, główne źródło utrzymania oraz sytuacja dochodowa gospodarstwa domowego.

Przedstawione w niniejszej publikacji wyniki badań w segmencie osób będących w przyszłości potencjalnymi klientami instytucji ubezpieczeniowych potwierdziły przydatność narzędzi statystycznych w analizie uwarunkowań popytu na ubezpieczenia życiowe. Należy jednak pamiętać, że nie tylko cechy poddane analizie determinują zapotrzebowanie na usługi ubezpieczeniowe. Skłonność do zakupu polisy w dużej mierze może zależeć od czynników niemierzalnych, m.in. od poziomu świadomości ubezpieczeniowej.

W analizie uzyskanych wyników należy pamiętać o ograniczeniach wynikających nie tylko ze skali badania, lecz także z prowadzenia go wyłącznie w jednym środowisku studentów studiów zaocznych i wieczorowych szkół niepublicznych województwa łódzkiego. Pomimo tych ograniczeń, zgromadzone dane pozwoliły na przeprowadzenie interesujących obserwacji badawczych oraz stwierdzenie występowania określonych związków korelacyjnych. Rozpoznanie środowiska studenckiego jest odniesieniem do szerszego problemu badania popytu na usługi ubezpieczeniowe, uzyskane wyniki mogą zaś pomóc instytucjom ubezpieczeniowym w podejmowaniu działań promocyjnych.

Literatura

- Barańska Z., *Podstawy metod statystycznych dla psychologów*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995.
- Dembowska B., *Analiza skłonności do zawierania umów ubezpieczenia na życie wśród studentów studiów zaocznych w województwie łódzkim*, [w:] *Inwestycje finansowe i ubezpieczenia-tendencje światowe a polski rynek*, t. I, red. Ronka-Chmielowiec W., Jajuga K., AE, Wrocław 2004, s. 138-146.
- Kreis H. W. *An Investigation into the Validity of the Multiple Table Hypothesis as a Basis for the Underwriting of Substandard Risks in Life Assurance*, Reprinted from *Annals of Life Insurance Medicine*, vol. IV, Springer, Berlin, Heidelberg, New York 1969.
- Rocznik Statystyczny Województw 2003, GUS, Warszawa 2004.
- Sawicki F., *Elementy statystyki dla lekarzy*, PZWL, Warszawa 1982.
- Sułkowska W., *Bariery rozwoju polskiego rynku ubezpieczeniowego*, Zakamycze, Kraków 2002.
- Szromnik A., *Rynek ubezpieczeniowy. Społeczne problemy kształtowania i funkcjonowania*, AE, Kraków 2001.

Worach-Kardas H., *Uwarunkowania rozwoju rynku ubezpieczeń na życie*, Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi nr 7, Łódź 2001.
Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z dnia 28 lipca 1990 r. (DzU nr 50, poz. 344).
Żurawik B., Żurawik W., *Marketing usług finansowych*, PWN, Warszawa 1999.
www.menis.gov.pl.

LIFE INSURANCE DEMAND BY SOME OF DEMOGRAPHIC AND SOCIOECONOMIC FACTORS

Summary

This paper based on the research conducted in 2003 among students of extension and evening courses in non-public schools in the region of Łódź. This article presents microeconomic analysis of life insurance demand. There is an analysis of influence of some of socioeconomic and demographic factors to buying life insurance products. The main tool used to in this article is independent test based on χ^2 -statistic. The analysis pointed that age, sex, legal status, residence, source of income and economical situation of household decided about having life insurance products.